

De retoriek van de Vlaamse populistisch radicaal rechtse partij Vlaams Blok/Belang in een context van discursieve strijd: een discours theoretische analyse.

Benjamin De Cleen
Departement Communicatiewetenschappen
Onderzoeksgroep Cemeso
Vrije Universiteit Brussel
Promotor: Prof. Dr. Nico Carpentier

Het Vlaams Blok / Belang (VB) speelt al meer dan twintig jaar lang een cruciale rol in de Vlaamse en Belgische politiek. Het VB mag dan wel nooit een uitvoerende machtspositie hebben bekleed, de ideeën van de partij stonden wel vaak in het absolute centrum van de politieke belangstelling. Dit doctoraat biedt een diepgaande analyse van de retoriek van het VB in de periode 1979-2006. Het stelt zich de vraag wat de belangrijkste elementen zijn van de VB retoriek en hoe die elementen met elkaar zijn verbonden, hoe de VB retoriek is geëvolueerd en hoe VB retoriek zich heeft ontwikkeld in relatie tot de vaak felle kritiek op de partij.

Het onderzoek behelst drie casestudies, die elk dieper ingaan op een moment van verhoogde strijd tussen het VB en haar tegenstanders. Voor elk van de cases werd de retoriek van het VB onderzocht in relatie tot de retoriek tegen de partij. Een eerste case study focust op de strijd tussen het VB en andere spelers binnen de Vlaamse Beweging om het Vlaams Nationaal Zangfeest. Een tweede case study zoomt in op de soms hevige kritieken van het VB op de Vlaamse stadstheaters en op hoe de stadstheaters zich hebben verhouden tot het VB. Een derde en laatste case study kijkt naar de '0110 concerten voor verdraagzaamheid, tegen racisme, extremisme en zinloos geweld' die werden gehouden een week voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Voor elk van de drie cases werd een ruim corpus aan – vooral geschreven – teksten geanalyseerd, gaande van de online en offline communicatie van het VB en haar tegenstanders, over artikels in kranten en magazines, tot discussies in het Vlaamse Parlement en in lokale politieke raden. Deze teksten werden onderworpen aan een gedetailleerde discours theoretische analyse, die een poststructuralistisch discoursconcept combineert met de procedures van kwalitatieve inhoudsanalyse en elementen van de kritische discoursanalyse.

Het onderzoek toont aan hoe de retoriek van het VB is opgebouwd rond vier grote bouwstenen: nationalisme, conservatisme, populisme, en autoritarisme. Ook de retoriek tégen het VB draait voornamelijk rond kritiek op die vier bouwstenen – in hun geheel of op hoe het VB ze hanteert. Nationalisme, conservatisme, populisme, en autoritarisme zijn inderdaad betekenisstructuren die lang

niet alleen door het VB worden gehanteerd. Wel geeft de partij een specifieke invulling aan elk van die betekenisstructuren én combineert ze die betekenisstructuren op een welbepaalde manier.

Hét centrale en meest stabiele onderdeel van de VB retoriek is het nationalisme. Nationalisme construeert de natie d.m.v. een in/uit onderscheid tussen wie tot de natie behoort en wie niet tot de natie behoort. Zowel de vraag naar een onafhankelijke Vlaamse staat als het harde verzet tegen de multiculturele samenleving van het VB zijn opgebouwd rond een nationalisme dat een zeer strikt onderscheid maakt tussen de Vlamingen en de niet-Vlamingen. Het nationalisme van het VB wordt in de onderzochte cases zelden radicaal in vraag gesteld. Het verzet tegen en de alternatieven voor het radicale nationalisme van het VB betreft vaak pleidooien voor verdraagzaamheid tussen Vlamingen en niet-Vlamingen of voor een meer 'open' Vlaanderen, of multi- of interculturele definities van Vlaanderen. Ondanks hun duidelijke verschillen met het nationalisme van het VB zijn ook deze alternatieven gebaseerd op het bestaan van een Vlaamse natie die onderscheiden kan worden van niet-Vlamingen, zij het dan op een minder zuivere manier dan in de visie van het VB. Het VB heeft relatief weinig moeite om deze alternatieven af te doen als verraad van het Vlaamse volk en zichzelf voor te stellen als de enige echte verdediger van de belangen van de Vlamingen. Ook heeft het strikte nationalisme van het VB geen last van de ambiguïteit die inherent is aan de meer complexe alternatieven voor dat strikte nationalisme.

Conservatisme is opgebouwd rond de continuïteit tussen verleden, heden, en toekomst, waarbij de conservatief zijn of haar eisen ondersteunt met de claim dat het de bescherming betreft van wat *is*, en alternatieven afwijst als utopische waanideeën die de realiteit miskennen. Zulk conservatief spreken is zichtbaar in het morele conservatisme van het VB inzake onder meer seksualiteit en druggebruik. Maar conservatisme is ook een belangrijk onderdeel van hoe het VB België en de multiculturele samenleving afwijst als samenlevingsmodellen die de identiteit van het historische Vlaamse volk miskennen en bedreigen. In de drie cases, draaien de kritiek op en alternatieven voor het VB vaak rond de definitie van de hedendaagse realiteit. Vooral de visie van het VB op de zuivere Vlaamse natie wordt afgedaan als onrealistisch en gedateerd, dit in contrast tot een acceptatie van culturele diversiteit die wordt voorgesteld als realistisch en hedendaags.

In het ondermijnen van haar tegenstanders en het legitimeren van de eigen partij maakt het VB sterk gebruik van het populisme. Populisme is opgebouwd rond het onderscheid tussen het machteloze volk (onder) en de machtige elite (boven), waarbij de populist claimt te spreken in naam van het machteloze volk. De tegenstanders van het VB hebben het niet makkelijk met het populisme van de partij omdat het

VB dat populisme gebruikt om haar tegenstanders – partijpolitieke concurrenten, maar ook critici van buiten het partijpolitieke veld – te bekritisieren als een illegitieme elite. Zo worden kritiek op het nationalisme van het VB en pleidooien voor culturele diversiteit afgedaan als de luxe van een elite die niet geconfronteerd wordt met de ‘werkelijke’ problemen die gepaard gaan met diversiteit. Het populisme van het VB werkt vooral goed wanneer het partijpolitieke tegenstanders betreft of leden van de zogenaamde ‘culturele elite’. Het werkt minder goed in het geval van de 0110 concerten, waarbij populaire artiesten zoals Clouseau, Laura Lynn, Helmut Lotti en Will Tura zich voorstander toonden van een verdraagzaam Vlaanderen en deelnamen aan een concert dat ook expliciet tegen het VB was gericht.

Autoritarisme, de vierde en laatste bouwsteen, draait rond de constructie van een autoriteit, gezien als een actor die het recht heeft beslissingen te nemen die bindend zijn voor de onderdanen van die autoriteit en ook het recht heeft die beslissingen af te dwingen. Een autoritair discours is gesloten, en dat op twee manieren: de autoritaire orde beperkt de vrijheid van het individu én het autoritarisme laat niet toe dat de autoritaire orde in vraag wordt gesteld. Het autoritarisme van het VB zit in de visie van de partij op misdaadbestrijding, maar gaat veel verder dan dat. Het is met name de radicaliteit van het nationalisme, conservatisme, en populisme van het VB die ertoe leiden dat de partij zichzelf voorstelt als een autoriteit en alternatieve visies en politieke tegenstanders vaak niet erkent als legitiem. In een aantal gevallen, zoals bijvoorbeeld in haar kritiek op de 0110 concerten en op de ‘politisering’ van de stadstheaters, stelt de partij ronduit het spreekrecht van tegenstanders in vraag. Hoewel het VB zich sinds de jaren ’90 nog maar zelden kritisch uitlaat over de democratie als systeem, en zich zelfs heeft opgeworpen als dé verdediger van de democratie tegen de elite en de Islam, blijven de geslotenheid, de absoluteheid, en het miskennen van de legitimiteit van politieke tegenstanders in VB retoriek vanuit democratisch oogpunt problematisch.

Het onderzoek toont de retoriek van het VB als een stabiele, maar ook flexibele combinatie van nationalisme, conservatisme, populisme en autoritarisme. Het is o.a. die combinatie van stabiliteit en flexibiliteit die de retoriek van het VB zo sterk heeft gemaakt. Tegelijkertijd is de VB retoriek niet immuun gebleven voor kritiek en zorgt het combineren van de verschillende bouwstenen ook voor spanningen.

The rhetoric of the Flemish populist radical right party Vlaams Blok/Belang in a context of discursive struggle: a discourse-theoretical analysis.

Benjamin De Cleen

Department of Communication Studies

Research group Cemeso

Vrije Universiteit Brussel

Supervisor: Prof. Dr. Nico Carpentier

The Vlaams Blok / Belang (Flemish Bloc / Interest, VB) has been playing a crucial role in Flemish and Belgian politics for over twenty years. The VB has never occupied a position of executive power, but the ideas of the party have often taken center stage in the political debate. This doctoral thesis offers an in-depth analysis of the rhetoric of the VB in the period 1979-2006. It asks the question what the most important elements of VB rhetoric are and how those elements are connected to each other, and how VB rhetoric has developed in relation to the often fierce criticism of the party.

The research consists of three case studies, each of which discusses a moment of increased struggle between the VB and its opponents. For each of the cases the rhetoric of the VB was analysed in relation to the rhetoric against the party. A first case study focuses on the struggle between the VB and other players within the nationalist Flemish Movement for the Flemish National Songfest, an annual Flemish nationalist gathering. A second case zooms in on the VB's sometimes strong criticism of the Flemish city theatres and on how the city theatres have related to the VB. A third and last case study looks at the '0110 concerts for tolerance, against racism, extremism and gratuitous violence' that were held one week before the municipal elections of 2006. For each case a broad corpus of – mainly written – texts was analysed, ranging from online and offline communication of the VB and its opponents, and articles in newspapers and magazines, to discussions in the Flemish Parliament and in local political councils. These texts were subjected to a detailed discourse theoretical analysis, which combines a poststructuralist concept of discourse with the procedures of qualitative content analysis and elements of critical discourse analysis.

The research shows how VB rhetoric is structured around four main building blocks: nationalism, conservatism, populism, and authoritarianism. The rhetoric against the VB as well is structured around criticism of these four building blocks – in their entirety or of the way in which the VB uses them. Nationalism, conservatism, populism, and authoritarianism are indeed structures of meaning that are by no means deployed by the VB alone. The party does give a specific interpretation to each of these structures of meaning *and* combines these structures of meaning in a particular fashion.

The central and most stable element of VB rhetoric is nationalism. Nationalism constructs the nation through an in/out distinction between who belongs to the nation and who does not. Both the VB's demand for an independent Flanders and its fierce resistance against multicultural society are structured around a nationalism that makes a very strict distinction between Flemings and non-Flemings. In the cases that were researched, the nationalism of the VB is rarely questioned radically. The resistance against and alternatives for the VB are often pleas for tolerance between Flemings and non-Flemings or for a more 'open' Flanders, or inter- or multicultural definitions of Flanders. Despite their clear differences with the nationalism of the VB, these alternatives are also based around the existence of a Flemish nation that can be distinguished from non-Flemings, albeit in a less pure way than in the VB's view. The VB has relatively little trouble to dismiss such alternatives as treason of the Flemish people and to present itself as the only true defender of the interests of the Flemish. Also, the VB's strict nationalism is less troubled by the ambiguity that is inherent to the more complex alternatives for that strict nationalism.

Conservatism is structured around the continuity between past, present, and future, with the conservative supporting his or her demands with the claim that it concerns the protection of what *is*, and dismissing alternatives as utopian delusions that do not understand reality. Such conservative speech is visible in the VB's moral conservatism regarding for example sexuality and drug use. But conservatism is also an important element of how the VB dismisses Belgium and multicultural society as utopian models of society that fail to appreciate and threaten the identity of the historical Flemish nation. In the three cases, criticism of and alternatives for the VB often revolves around the definition of contemporary reality. Especially the VB's view of a pure Flemish nation is characterised as unrealistic and dated, in contrast to an acceptance of cultural diversity that is presented as realistic and contemporary.

In undermining its opponents and legitimating itself, the VB draws strongly on populism. Populism is structured around the distinction between a powerless people (down) and a powerful elite (up), with

the populist claiming to speak in name of the powerless people. The VB's opponents have a hard time dealing with the party's populism because the VB uses that populism to criticise its opponents – party political competitors, but also critics from outside of party politics – as an illegitimate elite. Criticism of the VB's nationalism and pleas for cultural diversity, for example, are dismissed as the luxury of an elite that is not faced with the 'real' problems that come with diversity. The VB's populism works best when party political opponents or members of the so-called 'cultural elite' are concerned. It works less well in the case of the 0110 concerts, where popular Flemish artists such as Clouseau, Laura Lynn, Helmut Lotti and Will Tura performed as supporters of a tolerant Flanders and participated in a concert that was also explicitly geared against the VB.

Authoritarianism, the fourth and last building block, revolves around the construction of an authority, seen as an actor that has the right to take decisions that are binding for the subordinates of that authority and that also has the right to enforce those decisions. An authoritarian discourse is closed, in two ways: the authoritarian order limits the freedom of the individual *and* authoritarianism does not allow the authoritarian order to be questioned. The authoritarianism of the VB is visible in the party's views on law and order, but is not limited to that. The radicalism of the VB's nationalism, conservatism and populism of the VB lead the party to present itself as an authority and to not recognise alternative views and opponents as legitimate. In a number of cases, such as in its criticism of the 0110 concerts and of the 'politicisation' of the city theatres, the party outright questions the right of its opponents to speak out against the VB. Although, since the 1990s, the VB has rarely voiced criticism of democracy as a system, and has even presented itself as *the* defender of democracy against the elite and against Islam, the closedness, absoluteness, and non-recognition of the legitimacy of political opponents in VB rhetoric remain problematic from the perspective of democracy.

The research shows VB rhetoric as a stable, but also flexible combination of nationalism, conservatism, populism, and authoritarianism. Amongst other factors, it is this combination of stability and flexibility that has made VB rhetoric so strong. At the same time, VB rhetoric has not been immune to criticism and its combination of different building blocks has caused tensions.